

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З СІМ'ЯМИ, ДЕ ЗАФІКСОВАНІ ВИПАДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Білоткач Вікторія

Проблема домашнього насильства є однією з найгостріших соціальних проблем сучасного суспільства, оскільки становить серйозну загрозу фізичному та психічному здоров'ю людини, порушує її права та негативно впливає на функціонування сім'ї як основного соціального інституту. Домашнє насильство проявляється у фізичній, психологічній, економічній та сексуальній формах, а його наслідки мають довготривалий характер і позначаються на всіх членах сім'ї, особливо на дітях. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах сучасної соціально-економічної нестабільності та воєнних викликів в Україні, які посилюють напруження в сім'ях, збільшують рівень конфліктності та сприяють поширенню насильницьких моделей поведінки. Водночас значна частина випадків домашнього насильства залишається прихованою, що ускладнює своєчасне реагування та надання допомоги постраждалим особам.

Метою публікації є обґрунтування особливостей роботи соціального працівника з сім'ями, де зафіксовані випадки домашнього насильства.

Попри розвиток законодавчої бази та створення системи спеціалізованих служб підтримки, проблема ефективної соціальної роботи з сім'ями, де зафіксовані випадки домашнього насильства, залишається актуальною. Особлива роль у вирішенні цієї проблеми належить соціальному працівнику, який забезпечує оцінку потреб постраждалих, організовує соціальний супровід та координує взаємодію між різними службами. Необхідність удосконалення методів соціальної роботи з постраждалими сім'ями, підвищення ефективності соціального супроводу та профілактики повторних випадків насильства зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять сучасні наукові підходи до розуміння феномену домашнього насильства як складного соціально-психологічного явища. У роботі домашнє насильство розглядається як система умисних дій фізичного, психологічного, економічного та сексуального характеру, спрямованих на встановлення

контролю та влади над іншою особою в межах сімейних або близьких стосунків.

У дослідженні насильство розглядається через соціально-історичний, індивідуально-психологічний і системний підходи. Воно пояснюється впливом суспільних норм, особистісних характеристик і порушенням функціонування сім'ї. Серед основних наслідків домашнього насильства виокремлено тривожність, депресію, зниження самооцінки, ПТСР, соціальну ізоляцію та залежні моделі поведінки. Негативний вплив поширюється також на дітей, які стають свідками насильства, що може спричиняти міжпоколінну передачу агресивних моделей взаємодії. Теоретико-методологічний фундамент дослідження сформовано на основі критичного переосмислення сучасних наукових концепцій, що інтерпретують феномен домашнього насильства як складну, багаторівневу та детерміновану систему соціально-психологічних взаємодій. У межах роботи здійснено концептуальний аналіз наукового дискурсу, спрямований на виявлення ключових підходів до трактування сутності, генези та функціональних проявів насильницьких практик у сімейному середовищі.

Домашнє насильство у дослідженні розглядається не як ізольований акт девіантної поведінки, а як інтегративне явище, що виникає внаслідок складної взаємодії індивідуально-психологічних, мікросоціальних та макросоціальних чинників. Така інтерпретація дозволяє трактувати його як стійку деструктивну модель міжособистісної взаємодії, що характеризується системністю, латентністю та схильністю до відтворення у часовій перспективі.

Методологічна база дослідження ґрунтується на синтезі кількох теоретичних парадигм. Зокрема, соціально-історичний підхід репрезентує насильство як продукт еволюції суспільних відносин, зумовлений інституціоналізованими формами нерівності та усталеними гендерними конструкціями; індивідуально-психологічний – акцентує на ролі особистісних диспозицій, травматичного досвіду та інтеріоризованих поведінкових сценаріїв; системний підхід – розглядає сім'ю як динамічну цілісність, у якій порушення комунікативних і рольових структур спричиняє виникнення дисфункційних моделей

взаємодії. Їх інтеграція забезпечує цілісність теоретичного осмислення проблеми.

У ході теоретичного аналізу виокремлено атрибутивні характеристики домашнього насильства, серед яких провідними є його циклічність, мультиформність та прихований характер. Суттєвою ознакою виступає також наявність асиметрії влади та залежності між суб'єктами взаємодії, що ускладнює процес ідентифікації насильства та знижує ефективність своєчасного втручання.

Значний акцент у дослідженні зроблено на узагальненні наукових уявлень щодо наслідків домашнього насильства, які мають пролонгований і кумулятивний характер. Встановлено, що систематичний вплив насильницьких практик призводить до глибоких трансформацій емоційно-вольової сфери особистості, деформації самооцінки, формування тривожно-депресивних станів, а також виникнення посттравматичних розладів. Особливої уваги потребує феномен міжпоколінної трансляції насильства, що проявляється у відтворенні засвоєних деструктивних моделей поведінки у подальшому життєвому досвіді.

Тому, сформована теоретико-методологічна база дослідження забезпечує можливість інтерпретації домашнього насильства як поліфакторного та системно організованого явища, що потребує застосування інтегрованих наукових підходів. Такий ракурс дослідження створює підґрунтя для обґрунтування ефективних моделей соціальної роботи, спрямованих на подолання наслідків насильства та мінімізацію ризиків його рецидиву.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник. заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
2. Василенко О., Горбань С. (2024). Особливості діяльності психолога з жертвами домашнього насильства. *Psychology Travelogs*, (3), 77–85.
3. Кальницька К. О. Соціально-психологічні технології роботи з жінками-жертвами насильства в сім'ї та чоловіками кривдниками. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. -2014. Вип. 121. С. 143-148.
4. Легенька М. Суб'єкти адміністративно-правового реагування на вчинення домашнього насильства та їх повноваження. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 153–159
5. Сукмановська Л.М. Суб'єкти застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. No10. 2023. С. 433